

מתניתין:

א-9 משנתנו דנה בדברים שיש להם "פירות",

וכאשר מוכר הבעלים את הפירות, רוצה הוא שעיקר החפץ יתקיים אצלו, לפיכך, אף על פי שהמוכר לא התנה בפירושו, חייב הלוקח להשאיר לבעלים חלק מן הפירות, כפי

שקבעו חכמים, כדי שלא יאבד המוכר את עיקר הדבר בכך שמכר את פירותיו.

א. הלוקח פירות שובך מחבירו, אדם שקנה מחבירו את היונים שיוולדו בשוכבו⁽¹⁾ במשך תקופה מסוימת,⁽²⁾ אינו רשאי ליטול מן השוכך את כל הוולדות, כי אם ישארו

קמא שאינם בכלל המכר, אבל דבורים ויונים שם גדילים ופרים ורבים.

כתב הריטב"א בשם הרא"ה: דוקא בבור פליגי אבל בבאר מים חיים כולי עלמא מודו שמכר את מימיו שעל שם זה נקרא באר.

פירות דקל, כי לדעת חכמים האומרים: אין אדם מוכר דבר שלא בא לעולם, אי אפשר למכור את פירות הדקל שלא באו עדין לעולם, וכמו כן אי אפשר למכור את היונים שלא נולדו.

ויש אומרים: כאן מדובר באופן שמכר את השוכך ליונים, וגם זה תימה, דלא דמי למוכר דקל לפירותיו, שמודים בו חכמים לרבי מאיר, שהרי הפירות באים מן הדקל, אבל היונים אינם באים מן השוכך, אלא מעלמא באים היונים אל השוכך.

1. כתב הרשב"ם: דרכם של היונים הוא שבכל חודש, חוץ מחודש אדר, מטילה היונה שתי ביצים שמהם בוקעים זוג יונים, זכר ונקיבה. [זוג יונים זה נקרא "ברכה"].

וצריך לומר: כגון שמכר אמהות ליונים, ובמקרה כזה הרי היונים שיוולדו מן היונים שבשוכך, מכורים ללוקח.

גם ולדותיהם של היונים האלו עושים ולדות בכל חודש, החל מסוף החודש השני ללידתם. וכך אמרו במדרש רבה [שיר השירים א טו ב]: "עיניך יונים" — מה יונה זו מחדשת בכל חדש וחדש גורן, כך ישראל כו'.

והנה הרמב"ם [מכירה כג ט] כתב: המוכר פירות שובך ופירות כוורת לחבירו קנה, ואין זה מוכר דבר שלא בא לעולם, לפי שאינו מוכר יונים שיוולדו או דבש שיבוא לכוורת, אלא הוא מוכר שובך לפירותיו או כוורת לדבשה.

2. א. על פי שיטת רשב"ם המשנה דיברה באופן שמתחילה לא היו בשוכך אלא זוג יונים אחד בלבד.

וכתב הראב"ד: אמר אברהם, דוקא שאמר לו כך. וכתב ב"כסף משנה" שלדעת הרמב"ם אף אם אמר לו פירות שובך הרי הוא כאומר שובך לפירותיו. [ראה שם ב"כסף משנה" מאי שנא ממוכר פירות דקל דלא אמרינן דהוי כמוכר דקל לפירותיו].

ב. הרשב"ם כתב שהמוכר מכר לו את כל היונים שיוולדו במשך שנה, ואפשר שאם מכר לו פירות של תקופה יותר קצרה, אין כל כך חשש שהיונים הראשונות יברחו. ג. כתבו בתוספות ישנים [בהגהה]: צריך ליתן חילוק שלא תהיה מכירה זו נחשבת כמכירת

ובפשוטו נראה שתוספות ישנים סוברים כהראב"ד שצריך לפרש את הדבר להדיא.

ורבינו יונה הוסיף: אפילו למאן דאמר אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, צריך לפרש את הדין כאשר אינם חוזרים ורוצים לקיים את המקח. [ראה ב"אילת השחר" שלפי דבריו,

קבוצות של דבורים חדשים, ומסרס. ובגמרא יתפרש אלו נחילים הוא נוטל, ומה הוא "מסרס".

ג. אדם שקנה מחבירו את חלות הדבש שבכוורת, אינו רשאי ליטול את כל החלות, אלא מניח הוא שתי חלות לפרנסתם של הדבורים בימות הגשמים.

ד. אדם שקנה מחבירו זיתים בכדי לקוץ את הענפים שהתרבו בהם, אינו רשאי לקצוץ את כל הענפים, אלא מניח הוא שתי גרופיות,

היונים הראשונים בלא בניהם, הם יברחו מן השוכך, (3) ונמצא המוכר מפסיד את כל שובכו.

על כן, מפריח הלוקח, בריכה ראשונה, את זוג היונים הראשון שיוולד, שאינו נוטל אותם לעצמו, אלא מניח להם לפרוח מן הקן עם הוריהם. (4)

ב. אדם שקנה מחבירו פירות כוורת, את הדבורים שיוולדו בכוורת בשנה אחת, (5) אינו נוטל (6) אלא שלשה נחילים, שלש

5. כתב הרשב"ם: דרך הדבורים הוא שבתחילת ימות הקיץ, יוצא מן הכוורת נחיל של דבורים "ילדות" – שילדו האמהות, ויושבין על ענף האילן [ומביא כוורת חדשה ומכניסן לתוכה], וכן לסוף תשעה או עשרה ימים יוצא נחיל של דבורים אחרים, וכן השלישי וכן הרביעי ויש שעושים כך שבע ושמונה פעמים. הנחיל הראשון מעולה מן השני והשני מן השלישי וכו'.

6. לפי פירושו של הרשב"ם הלוקח נוטל את שלשת הנחילים, ויש לפרש שאינו רשאי ליטול יותר כדי שיהיה למוכר דבש, שהוא תכלית הכוורת, או כדי שגם למוכר יהיו ולדות ולא תתבטל הכוורת במותם של הדבורים הישנות, וכפי שיתבאר בגמרא ובהערות.

ורבינו גרשום מפרש שהמוכר נוטל את שלשת הנחילים לצרכו, דהרי קים לן שבשלשה נחילים יש צוות לאמהות, ולא יברחו האמהות מרשות מוכר. לפי זה צריך לומר שהדבורים החדשים מתגוררות עם האמהות. [ורשב"ם, לשיטתו, כתב שלכל נחיל הוא מביא כוורת חדשה.]

בדיבור המכירה מונחת גם התחייבות לקיים את המקח. והביא דבשלחן ערוך (ריב ז) הובאה שיטת הרמב"ם דבאומר פירות דקל אלו יהיו הקדש, אף דאינו חל, מכל מקום מחוייב לתת אותם להקדש, דהוי כנודר לתת אותם. והרא"ש חולק. וצריך עיון, אם במכר יש התחייבות לתת אף שאין המקח חל, הוא הדין נמי בהקדש, ומדוע חולק הרא"ש על הרמב"ם! ? וראה עוד מה שכתבו בשיטת רבינו יונה [ציונים 226, 227].

3. טבעם של היונים הוא שהם אינם חפצים להיות בודדים בשוכך, על כן יש לדאוג שתהיה צוותא ליונים. ומבואר בגמרא וברשב"ם שעל ידי שנשארים עם היונים בניהם – הזוג הראשון הנולד להם, ובני בניהם, יש קיום לשוכך, ואין היונים יוצאים ממנו לבקש להם צוותא במקום אחר.

4. כלומר, אם ירצו לפרוח לא ימנע אותם, ועיקר העניין הוא שאינו נוטל אותם מן השוכך, שהרי לא קנה את השוכך עצמו. [רבינו גרשום מפרש: יפריח – המוכר. (המוכר לא יפסיד אותם כשהם יברחו, כי הם חוזרים בחזרה לשוכך שלהם, כמו שאמרו בשיר השירים רבה שם.)]

ענפים, (7) בכל אילן, שמהם יחזרו הזיתים ויצמחו.

הא דקתני בכרייתא שהלוקח משייר "ברכה שניה" — בת בתה של האם, לה הוא, לצורך הבת שלא תפרח מן הקן.

גמרא:

שנינו במשנה: הלוקח פירות שובך מחבירו מפריח בריכה ראשונה.

והא, "ברכה ראשונה" — בתה של האם, שהוזכרה במשנה ובכרייתא, לאמה, לצורך צוותא וחברה לאם.

ותמהינן: והא תניא בכרייתא: הלוקח פירות שובך מחבירו מפריח בריכה ראשונה ושניה!?

כלומר, המוכר פירות שובך לחבירו צריך הלוקח להפריח בריכה ראשונה, כדי שהיא תשאר להיות צוות לאם, וגם צריך הוא להפריח בריכה שניה, כדי שהיא תשאר להיות צוות לבת.

אמר, תריך, רב כהנא: לא קשיא!

כדי שיונה תשאר בקן זקוקה היא לחברה וצוותא; לא מספיק לה את חברת בן זוגה, וזקוקה היא גם לבתה שתהיה עמה.

המשנה הזכירה את מה שנחוקץ להשאיר בשובך, כדי שתהיה חברה להורים — זוג היונים הראשון בשובך; (8) ואילו הכרייתא הוסיפה על המשנה, ופירטה גם את מה שנחוקץ להשאיר בשובך, כדי שתהיה חברה לבריכה הראשונה. (9)

הבת אינה מסתפקת בחברתה של אמה, וזקוקה היא לבתה, בת בתה של האם, כדי שתהיה לה לצוות.

חברה וצוותא לבריכה השניה, כשם שהלוקח מחוייב להשאיר את הבריכה השניה לשם חברה וצוותא לבריכה הראשונה!?

יש לומר: הברכה השניה אינה זקוקה לצוותא של הבריכה השלישית, ודי לה בצוותא של הבריכה הראשונה והיונים הראשונות, שהרי כבר יש הרבה "חבורות" בשובך, אבל הבריכה הראשונה אינה מסתפקת בצוותא עם היונים הראשונות היות ואין כאן אלא שני זוגות בסך הכל — רשב"ם.

7. ענף זית נקרא "גרופית" כמו שמצאנו בכראשית רבה [לו ג] — רשב"ם ויש מי שפירש: שתי גרופיות — שיעור שני אגרופים — נמוקי יוסף, והוא הדבר שכתב הרמב"ם בפירושו: ושני גרופיות שיעור שני טפחים — תוספות יום טוב. [וכבר נחלקו בדבר רש"י ותוספות בכבא קמא פא א.]

8. המשנה לא הזכירה את הבריכה השניה, כי אין מניחים אותה לצורך האם אלא כדי שלא תברח הראשונה, ואילו היתה אותה בריכה נשאת, היה די לאמה בכך — ר"ן.

9. א. רשב"ם. ואם תאמר: מדוע לא ישאיר הלוקח גם את ה"בריכה השלישית" — בריכה ראשונה שילידו ה"חבריה השניה", כדי שתהיה

9. א. רשב"ם. ואם תאמר: מדוע לא ישאיר הלוקח גם את ה"בריכה השלישית" — בריכה ראשונה שילידו ה"חבריה השניה", כדי שתהיה

9. א. רשב"ם. ואם תאמר: מדוע לא ישאיר הלוקח גם את ה"בריכה השלישית" — בריכה ראשונה שילידו ה"חבריה השניה", כדי שתהיה

בחברת בתה, היות ורחמי האם הם על הבת, אבל ברתא אאמה לא מיצטוותא, לא די לה בחברת אמה, וצריכה היא לחברת בתה — הבריכה השניה.⁽¹¹⁾

שנינו במשנה: פירות כוורת נוטל שלשה נחילין ומסרם.

בפשוטו משמע שהמוכר גורם לדבורים שלא יוכלו להוליד.

ודנה הגמרא: במה מסרסן?

אמר רב יהודה אמר שמואל: המוכר מסרס

ותמהינן: מדוע צריך להשאיר בקן גם את הבריכה השניה?!

מאי שנא אמה, דמיצטוותא אברתא ואזוגא דשבקינן לה [במה שונה האם מן הבת? כשם שהאם די לה בחברת בתה ובעלה שנשאר עמה].⁽¹⁰⁾

איהי נמי, תיצטוותא אאמה ואזוגא דשבקינן לה, [כך גם הבת, יהיה די לה בחברת אמה ובעלה שנשאר עמה?!

ומשנינן: אין להשוות את הבת אל אמה; אכן, אמה אברתא מיצטוותא, די לאמה

ד. לדברי רשב"ם מדובר שהיה בשוכך רק זוג אחד של הורים, כי אם ישנם כמה זוגות, יש לומר דמספיק להשאיר רק בריכה אחת, ואין חשש שהבריכה הראשונה תברח מן הקן, היות יש הרבה זוגות בשוכך.

אך תוספות מפרשים את דין המשנה והברייתא — בריכה ראשונה של כל אם ואם, כי אינם סוברים שדי במה שיש ריבוי זוגות בשוכך. [זה לשון הר"ן: נראה דבשוכך יש בו שתי זוגות אמה וברתה, דפחות לא מיקרי שוכך].

10. כתב הרשב"ם: מיצטוותא אברתא, כלומר אבריכה ראשונה דשבקינן לה, ואזוגא הוא הזכר בן זוגה.

והר"ן הקשה: הרי לשון הגמרא: אברתא ואזוגא דשבקינן לה, משמע ש"משאירים" לה את בן זוגה, וקשה, הרי בן זוגה של האם אינו בכלל המכר, ולא שייך כאן לשון "שבקינן"! וראה להלן ביאור הר"ן בסוגיא.

11. א. כתב רשב"ם: יש לשונות הרבה דמוקי לה בשני שוככינן או בשתי מכירות, ואין בהן

לאמהות, והוא עצמו "בריכה שניה" ביחס לאמהות — על פי מהרש"א. [שלא כרשב"ם המפרש שהברייתא דיברה על שתי בריכות, ולדבריהם ניחא טפי מה שאמרו: הא לה, שפירשו הא — הברייתא, לה, כי לדברי רשב"ם הברייתא דיברה בין עליה בין על אמה ומה שאמרו הא לה, הכוונה הא — בריכה שניה, לה, הא — בריכה ראשונה, לאמה. והיה יותר ראוי לומר: הא לאמה הא לה או לומר: הא לאמה הא לאמה ולה.].

ג. והנה לדברי רשב"ם, הברייתא מנתה את כל הבריכות שעל הלוקח להשאיר, ותיקשי: איך הבריכה השניה מסתפקת בצוותא של אמה ואם אמה?! ומוכרח מכאן שהיות ויש הרבה זוגות בקן, די לבריכה השניה בכך, ואינה זקוקה לצוותא של בתה, וכפי שהובא לעיל אות א.

אך לשיטת תוספות שהברייתא דברה רק על הנולדים מן הבריכה הראשונה, אם כן יש לומר שאף מבני הבריכה השניה צריך הלוקח להשאיר, אלא שהתנא לא רצה להאריך. [כלומר, התנא היה יכול לדבר על הבריכה הראשונה של הבריכה השניה ולומר בריכה ראשונה ושניה ושלישית.] וראה עוד ברמב"ן ובריטב"א.

אותם במה שהוא מאכיל אותם הרדל.

אמרי, פירשו, במערבא משמיה דרבי יוסי בר חנינא: לא הרדל מסרסן, החרדל אינו פוגע בכח ההולדה של הדבורים, כי אם יסתרסו לגמרי, הריהם נפסדים לבעליהם לגמרי, (12) **אלא** היות והחרדל חריף על כן

מתוך שפיהן של דבורים חד [הם מרגישות מרירות בפה], חוזרות הדבורים ואוכלות את דובשנן, ועל ידי שהדבורים שבעות מן הדבש, הרי הן בטילות מפריה ורביה, וממשיכות הן לעסוק בייצור דבש במקום לעסוק בפריה ורביה. (13)

ממש ושיטת השמועה אינה מתיישבת בהן כלל. והנה הר"ן מפרש בשני שובכין כלומר בשני זוגות; היו מתחילה שני זוגות בשובך, הורים ובניהם, והוא לקח פירות שניהם, דהיינו "פירות שובך".

המשנה מדברת על האם – מלבד הבריכה הראשונה, שהיתה בשובך בשעת המכירה צריך לשייר עוד בריכה אחת, להיות צוות לאם עם בריכה ראשונה שהיתה בשובך.

הברייתא מדברת על הבת – צריך לשייר לצורכה שתי בריכות – בריכה ראשונה ושניה של הבת, כשם שמשאירים לאמה שתי בריכות.

ומקשה אמאי לא סגי לברתא באמה ובזוגא – בריכה ראשונה של הברתא, דשבקינן לה! ? ומשני ברתא לא מיצטוותא אאמה אלא אבריכה, ולפיכך צריך להניח שתי זוגות [בריכות] מבנותיה. [ומסיים הר"ן דיש להסתפק אם עבור כל זוג זוג משאירים כן, או דכיון דהווי כוליה האי מצטוותי להדדי ואין צריך ליותר], וכך היא דעת הר"ף וכן שיטת הר"י מיגאש.

ב. ובפירוש רבינו גרשום והרשב"א פירשו בשתי מכירות, רבינו גרשום חילק בין מכר את האם לבין מכר את בתה, והרשב"א חילק בין מכר את האם בסתמא לבין מכר את האם ושייר את הבריכה הראשונה בפירוש, שאז חייב הוא להשאיר גם את הבריכה הראשונה של הבת כדי שיתקיים מה ששייר המוכר לעצמו.

12. ראב"ד בשיטה מקובצת. [איסור סירוס בעלי חיים לא שייך אלא כאשר פוגעים באברי

ההולדה שלהם, ולא כאשר גורמים להם שלא לעסוק בפריה ורביה על ידי סיבה חיצונית, ראה שבת קי ב לענין תרגול.]

13. א. רשב"ם. כי כך הוא טבעם של הדבורים, בעת שהם עוסקים בהולדה אינם עוסקים בייצור דבש, ובעת שהם עוסקים בייצור דבש אינם עוסקים בהולדה.

ובהיות שתכלית הכוונה היא הדבש, על כן מעוניין המוכר שלא יעסקו כל כך בהולדה, כדי שייצרו הדבורים דבש, וזו הסיבה שהוא "מסרס" אותם על ידי אכילת החרדל.

ב. כתב רבינו יונה: עיקר הדין השנוי במשנה הוא שכוונת המוכר היתה למכור רק שלשה נחילים, כשם שבכל שנה דרכו לסרסן אחרי שיצאו שלשה נחילים, כדי שיעשו דבש, ואין הכי נמי רשאי המוכר שלא לסרסן וליטול את הנחילים הבאים לעצמו. [ומה ששנינו "ומסרס" הוא ללמדינו טעם הדבר מדוע נתכוון למכור רק שלשה נחילים, כי כך דרכו – לסרס אחרי ג' נחילין].

ג. ובשם רבינו חננאל כתב הרשב"ם: הדבורים אוכלים את הדבש הנמצא בנקבי החלות, ואז חוזרות הדבורים ומגדלות באותם נקבים דבורים חדשים שיולדו בשנה הבאה והיו שייכים למוכר. כלומר, כדי שיהיה קיום לכוונתו של המוכר, רוצה הוא שיעסקו הדבורים בהולדה שתהיה עבור המוכר לשנה הבאה.

ובריטב"א הוסיף לבאר: כי כן דרך הדבורים

שלשה נחילין בזה אחר זה, מכאן ואילך נוטל אחת ומניח אחת. וזה ששנינו: נוטל שלשה נחילין ומסרס, כלומר, ואחר כך מסרס ומדלג.

שנינו במשנה: חלות דבש, מניח שתי חלות. (15)

א. מאכל אדם ומשקה אדם מקבלים טומאה, ואם נגעו ב"אב הטומאה" ונעשו "ראשון לטומאה", הרי הם מטמאים אחרים לעשותן "שני לטומאה".

ב. מאכל בהמה ושאר בעלי חיים אינו מקבל טומאה.

רבי יוחנן אמר: אין כוונת המשנה שאחר שנטל הלוקח שלשה נחילים יסרס המוכר את הדבורים כדי שלא יולידו, אלא כך אמרה המשנה: הלוקח נוטל שלשה נחילים בסירוס, בדילוג.

כיצד? נחיל ראשון נוטל הלוקח, ואת הנחיל השני משייר הלוקח עבור המוכר.

וחוזר הלוקח ונוטל את הנחיל השלישי, ואת הרביעי הוא מניח עבור המוכר.

את הנחיל החמישי נוטל הלוקח, והשישי — למוכר. (14)

במתניתא תנא, בכרייתא שנינו: נוטל

מיגאש. ורבינו גרשום מפרש איפכא, המוכר נוטל נחיל ראשון שלישי וחמישי, והלוקח נוטל נחיל שני ורביעי, ומן השישי ואילך כולם של הלוקח.

ג. הראב"ד [ב"שיטה מקובצת"] הקשה: הלא מכר לו פירות כוורתו לשנה, ולמה לא יטול את כולם?!

וכתב: על כן אני אומר כי ההפסקות ההם תהיה הפסקה ממש בסירוס, או בחרדל או בדבר המעכבם מלפרות ולרבות. ולא נתפרש שיעור ההפסקות, ושמה עד שיתמלא הכוורת דבש, ויציאו ממנו לעשות להם מקום להוליד שם.

עוד כתב הראב"ד: לפי הלשון הראשונה פירשה המשנה את עניין הסירוס להדיא, אך לשתי הלשונות האחרונות לא נתפרש הסירוס במשנה אלא בלשון הפסקה, כאילו אומר נוטל ג נחילים ומפסיקן, או נוטל ג נחילין בהפסקות, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה.

15. תיבת וכו' שנכתבה בגמרות נראית כמיותרת.

לעשות בכוורת חלות נקובות, ובאותן הנקבים הדבורים מולידות, וכשמתגדלים ופורחים ממלאים הדבורים אותם הנקבים דבש, ועוד אוכלות הדבש [שבנקבים] ומגדלים בהם דבורים, וכשהחרדל מכה שיניהם אינם יכולות לרעות בשדה ואוכלות הדבש שבנקבים ואחר כך חוזרים ומגדלים שם דבורים.

ד. לשיטת רבינו גרשום שאת שלשה הנחילים הראשונים נוטל המוכר, מתפרשת הסוגיא כך: למרות ששלשה הנחילים הראשונים נלקחו על ידי הלוקח, בכל זאת רשאי המוכר "לסרס" את הדבורים על ידי אכילת חרדל ודבש ואז יעשו הדבורים הרבה דבש, ובסוף יזדווגו, ואין הלוקח יכול לעכב על ידו.

14. א. רשב"ם. וטעם הלקיחה בדילוגים הוא כדי שיהיו לשניהם מן הטובים ומן הכחושים, שהרי כל נחיל המוקדם לחבירו — משובח מחבירו. [ורבינו גרשום כתב: וכל הני משום צוותא הוא שלא יברחו לא זה ולא זה.]

ב. כתב הרשב"ם: נוטל ג' נחילים על ידי דילוג, ומכאן ואילך הכל למוכר, וכן כתב הר"י

אמר רב כהנא: דבש הנמצא (18) בכוורת תורת אוכל יש לו, ואינו יוצא מידי מאכל לעולם, אפילו בזמן שהדבורים אוכלים את דובשנם, כי דבש מאכל אדם הוא, ואינו מקבל שם "מאכל בהמה" עד שיקצהו

ג. מאכל אדם מקבל טומאה בכל שהוא. (16) ומטמא אחרים רק אם יש בו כביצה; משקה אדם מקבל טומאה בכל שהוא, ומטמא אחרים רק אם יש בו רביעית. (17)

ב. והראב"ד כתב: אינו יוצא מידי מאכל לעולם, כלומר שמטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה, ומאי לעולם בין שחשב עליו בין שלא חשב עליו מסתמא אוכל הוא, אלא אם כן חשב עליו למשקין.

והרשב"א תמה: לשון אינו יוצא אינו מיושב לשיטת הראב"ד. ויש לפרש: אפילו חשב עליו למשקה, לעולם הוא מאכל [חוץ מאותן שתי חלות שלא ירדו מעולם לתורת אוכל, על כן מועילה בהם מחשבה למשקה].

ג. שנינו בעוקצין [פרק ג משנה יא]: חלות דבש מאימתי מיטמאות משום משקה [שהרי בכוורת יש להם דין של אוכל]? בית שמאי אומרים משיחרחר, בית הלל אומרים משירסק. לבית שמאי: משעה שהביא עשן להבריא את הדבורים או חימם את החלות להוציא את דבשם, ויש אומרים: משעה שהרהר בלבו להוציא את הדבש, יש לדבש דין "משקה", אף על פי שעדיין לא יצא הדבש. ולבית הלל: משעה שריסק את החלות יש לדבש דין משקה. [וכאשר הדבש זב מן הכוורת, ואינו מעורב עם השעווה, יש לו דין "משקה" אף שהדבש זב מאיליו].

לפי זה, דברי רב כהנא בסוגיין שיש לדבש שם של אוכל, נאמרו קודם שחירחר או ריסק, כי אחר כך יש להם דין משקה.

והנה, קודם יציאת הדבש מן הכוורת יש לו דין אוכל, אף בסתמא, ואחר שיצא יש לו דין אוכל, אם חשב על הדבש לאכלו. [כלומר, שלא באופן שתייה בכוס — תפארת ישראל". או על

16. דעת רבינו תם שמדין תורה אין אוכל מקבל טומאה אלא אם יש בו כביצה, ומדרבנן — הרי הוא מקבל טומאה בכל שהוא. ורש"י כתב בכמה מקומות שמן התורה אוכל מקבל טומאה בכל שהוא, ולבסוף חזר בו רש"י והודה לדברי רבינו תם — תוספות שבת צא א ד"ה אי. והרשב"א [שם] כתב שפחות מכביצה אינו מקבל טומאה לא מדין תורה ולא מדברי סופרים.

17. רשב"ם, וכן דעת ר"י [פסחים יז ב ד"ה אבל]. אמנם שיטת רבינו תם [פסחים יד א בתוספות ד"ה דאיכא, וראה שם] שמדאורייתא אכן אין משקין מטמאים אחרים אלא ברביעית, אבל מדרבנן משקה מטמא אחרים אפילו בכל שהוא.

18. א. אבל כאשר זב הדבש מן הכוורת, אפילו מאליו, יש לדבש דין משקה ולא דין אוכל, שהרי דבש הוא אחד מ"שבעה משקים" שנמנו במסכת משקין [פרק ו משנה ד] — תוספות. וכן כתב הרשב"ם בביאורו השני, שכאשר הדבש זב מן הכוורת, מן הסתם נחשב הוא כמשקה, אלא אם כן חישב עליו לאכילה.

לפי זה, מה שאמרו: אינו יוצא מידי מאכל לעולם, היינו כשהוא בכוורת, ו"לעולם" קא משמע לן, אף באותה עת שהדבורים אוכלים את דובשנם.

ומתחילה כתב רשב"ם: אפילו בכוורתו אינו יוצא מידי מאכל כו'. משמע, כל שכן חוץ לכוורת. [וראה בעוקצין פרק ג משנה יא ובפירוש הר"ש שם.]

בפירוש עבור הדבורים. (19)

אלמא, משמע, שרב כהנא קסבר: דבש לא בעי מחשבה מפורשת, לאכילה או לשתייה, כדי שיחול עליו שם מאכל, אלא מתחילתו יש לו שם "מאכל אדם", (20) ואם נגעה בו טומאה — נטמא הדבש.

מיתיבי מברייטא, ממנה משמע שבלא מחשבה מפורשת אין לדבש שבכוורת דין מאכל אדם, ואינו מקבל טומאה:

דבש בכוורת, אינו נחשב לא כאוכל ולא כמשקה, (21) ואינו מקבל טומאה.

אמר, תירץ, **אביי: לא צריכא**, ברייתא זו, **אלא לאותן שתי חלות** שמייחדים אותם לפרנסת הדבורים בימות החורף, (22) והיות שדבש זה מיוחד למאכלם של הדבורים, הרי הוא "מאכל בהמה" ואינו מקבל טומאה.

רבא אמר: הברייתא מדברת בכל הדבש

ידי טיבול — ראה רש"י שבת קמה א ד"ה הני תנאי ותוספות יום טוב קידושין ב ב.]

19. רשב"ם. וכתבו התוספות: ואין נראה לר"י, דאין לך דבר ראוי לאכילה שיועיל בו שום דבר עד שיפסל מאכילת כלב.

ויש שפירשו את דבריהם שהיות והדבש ראוי למאכל אדם, אין משמעות למה שהוא ייחד אותו למאכל הדבורים, כי לעולם הוא עומד לאדם.

אך לשון תוספות משמע שהיות וחל שם אוכל על הדבש, על כן אף שהוא ייחד אותו לדבורים, מכל מקום לא נשתנה דינו בכך, היות וכך הוא דינו של מאכל אדם שאף אם יפסל למאכל אדם, עדיין יש לו דין מאכל אדם, עד שיפסל מאכילת כלב. [ראה רמב"ם וראב"ד (טומאת אוכלין ב יד), שנחלקו בדין מאכל אדם שנפסל מאכילת אדם ועדיין ראוי הוא לכלב, האם מקבל הוא טומאה כמאכל אדם, או שפקע ממנו דין מאכל אדם. (ולדברי הרמב"ם שאינו מקבל טומאה, יש לדון מה דינו, אם הוא ראוי למאכל אדם, אלא שנתייחד לבהמה.)]

והרמב"ן והר"ן כתבו: מה שכתב רשב"ם שיכול הוא להקצות את הדבש למאכל הדבורים, כוונתו — קודם שיבוא הדבש לעולם, כי אחר כך אין הדבש יוצא מתורת אוכל לענין קבלת

טומאה עד שיפסל לאכול לכלב.

אי נמי, שאני דבש שאינו לגמרי מאכל אדם שהרי אף למאכל דבורים הוא עומד, וכשהקצה אותו לדבורים, פקע שם אוכל מיניה, כאילו מעיקרא לכך היה עומד.

20. ואף שעדיין לא נטלו מן הכוורת, הרי מן הסתם עומד הוא ליטלו למאכל אדם, וכאילו נטלו דמי, ותורת אוכל עליו — על פי ר"י מיגאש.

21. כתב רשב"ם: לא אוכל — לטמא אחרים כביצה, ולא משקה — לטמא ברביעית, ומיהו לעצמו מקבל אוכל טומאה בכל שהוא, אבל האי דבש בכוורתו אין לו תורת אוכל כלל אפילו לקבל טומאה. משמע מדבריו שכל החילוק בין אם יש לדבש בכוורת שם אוכל או שם משקה הוא לענין שיעורו לטמא אחרים, אחרי שהוא נטמא. [וראה שבת קמד ב שאם יש לו שם אוכל אינו מקבל טומאה, עד שיוכשר לכך על ידי משקה, אם כן, לכשתימצי לומר שיש לו שם אוכל, הרי אינו מקבל טומאה כלל שהרי לא הוכשר, וכן כתב ב"תפארת ישראל" בעוקצין פרק ג אות פח.]

22. כתב הרשב"ם: ומפורש בתוספתא שהן

שבכוורת, ולא דוקא באותן שתי חלות, ואף על פי כן סוברת הברייתא שאין הדבש שבה מקבל טומאה.

טעם הדבר שאין הדבש מקבל טומאה, כי ברייתא זו כדברי רבי אליעזר היא, (23) האומר: דבש בכוורתו יש לו דין של "מחובר לקרקע", וכל מאכל שהוא "מחובר לקרקע", אין לו תורת אוכל ואינו מקבל טומאה.

הן לעניין קניינים, שהיא נקנית בכסף ובשטר ובחזקה כקרקע, ואפשר לקנות מטלטלין אחרים אגב קניית הכוורת, כקרקע. (2)

וכמו כן, הרי היא כקרקע לענין שכותבין עליה פרוזבול. (3)

אדעתין שם שטעמו של רבי אליעזר משום דתלוש ולבסוף חיברו הוי מחובר, אך למסקנה שרבי אליעזר למד את דינו מקרא ד"יערת הדבש", מיירי אפילו בכוורת שאינה מחוברת ממש לקרקע — על פי רשב"ם שם ורבי עקיבא איגר סוף שביעית, ראה שם וב"כועז" אות ג.

2. כמו ששינונו בקידושין כו א לענין קרקע.

3. מדין תורה שביעית משמטת כל חוב, וחששו חכמים שמא לא ירצו המלוים להלוות, על כן תיקנו חכמים שימסור המלוה את חובו לבית דין כדי שלא יהיה חובו נשטט, וזהו גופו של שטר הפרוזבול: מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כל זמן שארצה, והדיינים חותמים למטה או העדים.

אין כותבים פרוזבול אלא אם כן יש ללוה קרקע, וכוורת אף היא כקרקע נחשבת, ואם יש ללוה כוורת, אפשר לכתוב פרוזבול עבור הלואתו של לווה זה.

והא דאיצטריך למיתני כותבים עליו פרוזבול אף דכבר תנא דהרי היא כקרקע, יש לומר: סלקא דעתך אמינא לא סמכא דעתיה דמלוה מאחר שהיא מטלטלת, אי נמי אשמועינן אף שאין הכוורת ללוה כי אם הדבש, כותבין עליו פרוזבול — "תוספות יום טוב".

החלות החיצוניות שבכוורת. וראה בתוספתא [פרק ד הלכה ח] לענין משנתינו, שהלוקח חלות דבש מניח שתי חלות, ופירשה התוספתא שאם יש שם הרבה חלות, הרי הוא מניח את החיצוניות שבהן.

ומה שהוצרך הרשב"ם כאן לדברי התוספתא, הוא מפאת לשונו של אביי: אותן שתי חלות, משמע שהן חלות מסוימות. ולפי מה שכתבו הראשונים שאף לדברי רשב"ם אי אפשר להפקיע תורת אוכל מן הדבש על ידי יחודן לדבורים, יש לומר: על אותן שתי חלות שעומדות מתחילה לצורך הדבורים, נאמר שאין להם דין אוכל [ראה עוד ברשב"א], אבל על שאר חלות, אף אם ייחד אותן למאכל הדבורים, אין בכך הפקעה מתורת מאכל אדם.

23. כתב הרשב"ם: רבא העדיף להעמיד ברייתא זו כדעת היחיד — רבי אליעזר, מאשר לפרש אותה באותן שתי חלות, כי סתם דבש לא משמע ליה שתי חלות אלא כל דבש של כוורת.

1. הרשב"ם [לעיל סה ב. סו א] פירש משנה זו בכוורת המחוברת לקרקע בטיט, שעל ידי חיבורה בטיט יצאה הכוורת מתורת כלי, לדעת רבי אליעזר. ותוספות שם [סו א ד"ה ומקבלת] כתבו שהכוורת אינה מחוברת. ולא נחלקו הרשב"ם והתוספות אלא לפי מאי דסליק